

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2024-3.8>

Р. А. Циндра, аспірант кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів, адвокат

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЩОМІСЯЧНОЇ ДОПЛАТИ ДО ПЕНСІЇ ЗА ВИСЛУГУ РОКІВ, УСТАНОВЛЕНОЇ ПОСТАНОВОЮ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ВІД 14 ЛИПНЯ 2021 Р. № 713

У статті розглядаються особливості нормативно-правового регулювання щомісячної доплати до пенсії за вислугу років, установленої постановою Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 р. № 713. Автором обґрунтовується погляд на тимчасовий характер зазначеної доплати як складової механізму забезпечення права осіб, звільнених з військової служби, на належне пенсійне забезпечення. Дослідження робить акцент на недоліках нормативно-правового регулювання указаної щомісячної доплати до пенсії за вислугу років. Наголошено на тому, що прийняття постанови Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 р. № 713 та систематичні усунення недоліків цієї постанови у правозастосовчій практиці органами судової влади призвело до суттєвого порушення принципу правової визначеності. Автор доходить висновку, що тимчасовий характер установлення щомісячної доплати у сукупності із діями органів Пенсійного фонду України зумовив недостатню ефективність відповідної щомісячної доплати у контексті забезпечення права осіб, звільнених з військової служби, на належне пенсійне забезпечення. Визначається вимога щодо впровадження механізму індексації щомісячної доплати до пенсії за вислугу років, установленої постановою Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 р. № 713, та усунення правової невизначеності в частині підстав призначення відповідної доплати і розрахунку її розміру. Обґрунтовується необхідність детальнішої регламентації щомісячних доплат до пенсії за вислугу років на рівні законодавчого акту – Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», до упорядкування механізму усунення диспропорцій у пенсіях за вислугу років, призначених у різний час, та остаточної кодифікації пенсійного законодавства.

Ключові слова: нормативно-правове регулювання, звільнені з військової служби особи, пенсійне забезпечення, пенсія за вислугу років, судова практика.

R. A. Tsyndra. Problem aspects of legal regulation of the monthly supplement to pension for years of service established by the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 713 dated 14.07.2021

The article examines the peculiarities of the normative and legal regulation of the monthly supplement to the pension for years of service established by the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 713 dated 14 July 2021. The author substantiates the position on the temporary nature of this supplement payment as a component of the mechanism of ensuring the right of persons dismissed from military service to a proper pension provision. The study focuses on the shortcomings in the normative and legal regulation of the mentioned monthly supplement to the pension for years of service. It is stated that the adoption of Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 713 dated 14 July 2021 and the systematic elimination of the shortcomings of this Decree in the practice of law enforcement being carried out by the judicial authorities have actually led to a violation of the principle of legal certainty. The author comes to the conclusion that the temporary nature of the establishment of the monthly supplement combined with the actions of the bodies of the Pension Fund of Ukraine has resulted in the insufficient effectiveness of the corresponding monthly supplement in the context of ensuring the right of persons dismissed from military service to a proper pension. It is determined the requirement to implement the mechanism of the indexation of the monthly supplement to the pension for years of service established by the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 713 dated 14 July 2021 and to eliminate the legal uncertainty about the grounds for granting the appropriate supplement and the calculation of its amount. The article substantiates the need for a more detailed regulation of monthly supplements to the pension for years of service at the level of a legislative act – the Law of Ukraine “On pension provision of persons dismissed from military service and certain other persons”, prior to streamlining the mechanism for eliminating disproportions in pensions for years of service granted at different times and the final codification of the pension legislation.

Key words: the normative and legal regulation, persons dismissed from military service, pension provision, pension for years of service, judicial practice.

Постановка проблеми. 14 липня 2021 року Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову № 713 «Про додатковий соціальний захист окремих категорій осіб» (надалі за текстом – Постанова № 713). Цим нормативним актом із 01 липня 2021 року було встановлено щомісячну доплату до пенсії деяким категоріям осіб, яким призначено пенсію за вислугу років відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

Заявленою метою прийняття Постанови № 713 стало поетапне зменшення диспропорцій в розмірах пенсій, призначених низці категорій осіб, зокрема, колишнім військовослужбовцям. Водночас, протягом більш як трьох років чинності Постанови № 713 проявилася низка системних недоліків цього

© Р. А. Циндра, 2024

нормативно-правового акту, що вимагає проведення детального дослідження та формулювання пропозицій щодо оптимальних шляхів усунення відповідних недоліків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У більш загальному сенсі встановлена Постановою № 713 щомісячна доплата до пенсії за вислугу років є складовою системи пенсійного забезпечення суб'єктів, які мають право на пенсію за вислугу років відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб». Дослідженнями різних аспектів державного регулювання указаної системи займалися Бабич І. С., Дрозач Л. В., Журавльов М. В., Макарова Т. П., Пасіка С. П., Радченко Я. М., Рекшинський В. О. Найвні роботи присвячені, здебільшого, правовій природі пенсійного забезпечення колишніх військовослужбовців або теоретичному аналізу механізму реалізації відповідних прав. Водночас, Постанова № 713 та встановлена нею щомісячна доплата до пенсії предметом окремого дослідження на даний час не ставали.

Мета статті. Метою цієї статті є аналіз нормативно-правового регулювання щомісячної доплати до пенсії за вислугу років, установленої постановою Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 р. № 713, як складової механізму забезпечення права осіб, звільнених з військової служби, на належне пенсійне забезпечення, визначення його недоліків в адміністративно-правовому аспекті і формулювання пропозицій щодо шляхів їхнього усунення.

Виклад основного матеріалу. Прийняттю Постанови № 713 передувала спроба впорядкування механізму підвищення пенсій за вислугу років колишнім військовослужбовцям шляхом прийняття постанови Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року № 103 «Про перерахунок пенсій особам, які звільнені з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб» (надалі за текстом – Постанова № 103/2018). Цією постановою було запроваджено перерахунок пенсій за вислугу років низці категорій осіб, визначених Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» (включаючи, власне, осіб, звільнених з військової служби), із урахуванням збільшення розміру грошового забезпечення чинних військовослужбовців відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2017 року № 704 «Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб» [1]. Водночас, впроваджений Постановою № 103/2018 механізм мав низку очевидних недоліків. По-перше, під час перерахунку розміру пенсії передбачалося взяття до уваги збільшення розміру лише трьох компонентів грошового забезпечення: окладу за посадою, окладу за військовим (спеціальним) званням і відсоткової надбавки за вислугу років. По-друге, оновлення розміру пенсій колишніх військовослужбовців передбачалося поступово: незважаючи на здійснення перерахунку пенсій за вислугу років уже із 01 січня 2018 року, виплата цих пенсій у стовідсотковому розмірі гарантувалася лише із 01 січня 2020 року. По-третє, перерахунок пенсії кожній конкретній особі ставився у залежність від належного вчинення послідовності дій низкою державних органів (наприклад, для колишніх військовослужбовців Збройних Сил України – Міністерством соціальної політики України, Пенсійним фондом України, Міністерством оборони України та регіональним головним управлінням Пенсійного фонду України за місцем проживання пенсіонера).

Постанова № 103/2018 одразу після прийняття викликала різку критику, а її окремі положення були оскаржені в судовому порядку. Зрештою, приписи Постанови № 103/2018, які стосувалися перерахунку пенсій колишнім військовослужбовцям, було визнано протиправними та нечинними (рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 12 грудня 2018 року в справі № 826/3858/18 [2]). Частину відповідних норм згодом було виключено із тексту Постанови № 103/2018 постановою Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 року № 1088 «Деякі питання виплати пенсій окремим категоріям громадян» [3]. Указані обставини змушують погодитися із думкою І. С. Бабича про стратегічну неправильність дій щодо перерахунку пенсій колишнім військовослужбовцям на прикладі Постанови № 103/2018 [4, с. 64-65].

Постанова № 713 стала наступною спробою установлення нормотворчого підґрунтя для системного збільшення розміру пенсій колишніх військовослужбовців. При цьому, преамбула даного нормативно-правового акту звертає на себе увагу двома декларованими у ній твердженнями. Перш за все, метою впровадження передбачених Постановою № 713 заходів зазначається не усунення, а лише поетапне зменшення диспропорцій в призначених розмірах пенсій. Крім того, впроваджений цією постановою механізм за задумом нормотворця має явно тимчасовий характер – «до прийняття Верховною Радою України законодавчих актів щодо пенсійного забезпечення військовослужбовців і деяких інших осіб» [5]. У даному контексті слід згадати фактичні обставини, що мали місце одночасно із підготовкою проекту та прийняттям Постанови № 713. У першу чергу це – зростання соціальної напруги серед військових пенсіонерів, що вилилося у масову акцію протесту під Верховною Радою України, супроводжувану сутичками із правоохоронцями, якраз у день прийняття Постанови № 713 [6]. На нашу думку, у своїй сукупності зміст преамбули Постанови № 713 та події, на тлі яких її було прийнято, засвідчують вимушений та фактично екстрений характер прийняття Постанови № 713.

Головною новелою Постанови № 713 є впровадження виплати із липня 2021 року особам, яким до 01 березня 2018 року було призначено пенсію на підставі Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» (крім військовослужбовців строкової служби), щомісячної доплати до пенсії у максимальному розмірі 2000 гривень.

Слід зазначити, що адміністративно-правова природа щомісячної доплати до пенсії за вислугу років, ознакам якої відповідає встановлена Постановою № 713, у чинному законодавстві є недостатньо визначеною. Відповідно до абзацу першого преамбули Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» саме цим Законом визначено умови, норми і порядок пенсійного забезпечення громадян України із числа осіб, які перебували на військовій службі, та інших визначених категорій осіб, які мають право на пенсію за вказаним Законом [7]. Водночас, доплати як складові пенсії у тексті цього Закону побічно згадуються лише один раз (стаття 8) без будь-якої детальної нормативно-правової регламентації. У всіх інших випадках термін «доплата» використовується у Законі України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» або як складова грошового забезпечення, з якого обчислюється розмір пенсії (статті 43, 51, 63), або як додатковий захід соціальної підтримки пенсіонерів, встановлений органом місцевого самоврядування в межах наданих законом повноважень за рахунок коштів місцевого бюджету (стаття 11-1). Нами вбачається, що неврегульованість на законодавчому рівні основних властивостей щомісячної доплати до пенсії за вислугу років і умов її призначення є суттєвим недоліком нормативно-правової регламентації адміністративно-правового механізму забезпечення права осіб на належне пенсійне забезпечення.

Абзацом третім пункту 1 Постанови № 713 встановлено, що відповідна щомісячна доплата не виплачується тим особам, яким пенсія за вислугу років хоча і була призначена до 01 березня 2018 року, проте переглядалася (перераховувалася) після цієї дати. У разі якщо, якщо внаслідок перегляду (перерахунку) пенсії за вислугу років її розмір збільшився менше ніж на 2000,00 грн., доплата встановлюється, але у розмірі, що становить різницю між цією сумою і сумою підвищення пенсії. Таким чином, за буквального тлумаченням змісту Постанови № 713 під час визначення наявності в особи права на одержання встановленої цією постановою щомісячної доплати до пенсії (як і під час визначення розміру такої доплати) мають враховуватися будь-які перегляди (перерахунки) пенсії, що мали місце після 01 березня 2018 року. Керуючись указаною нормою, органи Пенсійного фонду України враховують під час призначення щомісячної доплати до пенсії, установленної Постановою № 713, і ті перерахунки пенсії, що були здійснені на виконання судових рішень. Водночас, Верховним Судом у постанові від 08 листопада 2022 року в справі № 420/2473/22 було визначено, що перерахунок пенсії, проведений на виконання судового рішення з метою усунення порушеного права особи на належний розмір пенсії, право на отримання якої у особи виникло до 01 березня 2018 року, не впливає ані на право одержувати щомісячну доплату до пенсії, установлену Постановою № 713, ані на її розмір [8]. Оскільки відповідно до частини п'ятої статті 242 Кодексу адміністративного судочинства України при виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування норм права, викладені в постановах Верховного Суду [9], дана постанова Верховного Суду стала одним із найбільш згадуваних в мотивувальній частині судових рішень рішенням Верховного Суду. Станом на час написання даної роботи згідно з відомостями Єдиного державного реєстру судових рішень на номер справи 420/2473/22 міститься посилання у 143 845 рішеннях судів першої інстанції в адміністративному судочинстві. Очевидно, що мало не всі указані посилання пов'язані із цитуванням саме наведених раніше висновків Верховного Суду.

На нашу думку, хоча сформована висновками Верховного Суду судова практика з призначення установленної Постановою № 713 доплати до пенсії за вислугу років і відповідає соціальній меті встановлення такої доплати, однак із адміністративно-правової точки зору усунення недоліків Постанови № 713 у такий спосіб є неприпустимим. Своєю правовою позицією Верховний Суд фактично перебрав на себе частину повноважень нормотворця. Так, у редакції Постанови № 713, що діяла до 18 травня 2022 року, взагалі не передбачалося жодних виключень із правила про зменшення розміру щомісячної доплати (або взагалі відмови в її установленні) у разі перерахунку (перегляду) пенсії за вислугу років із 01 березня 2018 року. 18 травня 2022 року набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 2022 року № 578, якою до Постанови № 713 було внесено певні зміни [10]. Відповідно до абзацу третього пункту 1 Постанови № 713 (у новій редакції) перерахунок пенсії на виконання Закону України від 24 березня 2022 року № 2146-ІХ «Про внесення змін до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» щодо пенсій в разі втрати годувальника» став єдиним видом перерахунку (перегляду) пенсії, право на одержання якої виникло до 01 березня 2018 року, що не враховується під час визначення наявності підстав для установлення щомісячної доплати до пенсії. У той же час, Верховний Суд в пунктах 46, 48 постанови від 08 листопада 2022 року в справі № 420/2473/22 визначив, що перерахунок пенсії, проведений на виконання судового рішення з метою усунення порушеного права особи на належний розмір пенсії, право на отримання якої у особи виникло до 01 березня 2018 року, не є перерахунком пенсії у зв'язку із зміною складових грошового забезпечення чи інших показників основного розміру пенсії, а тому для досягнення мети прийняття Постанови № 713 (поетапного зменшення диспропорцій у розмірах пенсій, призначених до 01 березня 2018 року) в даному випадку щомісячна доплата до пенсії повинна виплачуватися в повному розмірі. З урахуванням обов'язковості висновків Верховного Суду під час розгляду судами аналогічних справ, Верховним Судом фактично було впроваджено додаткову норму, не зафіксовану в установленому порядку в тексті Постанови № 713.

За таких обставин можна констатувати суттєве порушення принципу правової визначеності як складової верховенства права. За розробленою Ю. І. Матвєєвою класифікацією вимог принципу правової визначеності [11, с. 4 - 5] правовідносини, пов'язані із прийняттям Постанови № 713, містять ознаки порушень юридико-технічних (формальних) і змістовних вимог до нормотворчої діяльності, а із подальшою діяльністю органів судової влади – порушень вимог до нормозастосовчої діяльності.

Слід зазначити, що у поодиноких випадках адміністративні суди першої інстанції відходять від висновків Верховного Суду, викладених у постанові від 08 листопада 2022 року в справі № 420/2473/22. Наприклад, у справі № 160/1578/24 суд першої інстанції в березні 2024 року визнав протиправними дії Головного управління Пенсійного фонду України в Дніпропетровській області щодо зняття щомісячної доплати, передбаченої Постановою № 713, після перерахунку пенсії за вислугу років на виконання рішення суду в 2021 році, однак зменшив присуджений розмір доплати на суму підвищення пенсії позивача за іншим судовим рішенням, ухваленим у 2020 році [12]. Водночас, судом апеляційної інстанції указане рішення було скасоване, а позивачеві вже із посиланням на постанову Верховного Суду від 08 листопада 2022 року в справі № 420/2473/22 присуджено щомісячну доплату, передбачену Постановою № 713, у максимальному розмірі [13].

Про тимчасовий характер впровадження щомісячної доплати до пенсії, визначеної Постановою № 713, свідчить і те, що зазначеною постановою Кабінету Міністрів України не передбачено індексації її розміру (що було би обов'язковим у разі очікування багаторічного застосування відповідних норм в умовах відчутної інфляції). Відповідно до Постанови № 713 дана доплата лише «враховується під час подальших підвищень розмірів пенсій, визначених відповідно до статей 13, 21 і 36 Закону». 16 лютого 2022 року Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову № 118 «Про індексацію пенсій та заходи щодо підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення у 2022 році». Абзацом першим пункту 2 цієї постанови установлювалося, що із 01 березня 2022 року розмір пенсій за вислугу років, що призначені відповідно до статей 13, 21, 36 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» до 31 грудня 2021 року, підвищуються на коефіцієнт збільшення, установленний абзацом другим пункту 1 цієї постанови, у межах максимального розміру пенсії, визначеного законом. При цьому, зазначеною нормою прямо вказано, що щомісячна доплата до пенсії під час індексації пенсії не враховується. Додатково, у абзаці другому пункту 2 цієї ж постанови закріплено, що передбачене нею підвищення пенсії встановлюється додатково до щомісячної доплати до пенсії, передбаченої Постановою № 713 [14]. Аналогічні норми містили і акти Кабінету Міністрів України, якими регламентувалося питання індексації пенсій за вислугу років колишнім військовослужбовцям у 2023 та 2024 роках [15, 16]. При цьому, з урахуванням офіційно визначеного індексу інфляції з липня 2021 року до липня 2024 року (103,4 відсотка за період із липня по грудень 2021 року, 126,6 відсотка за 2022 рік, 105,1 відсотка за 2023 рік, 104,3 відсотка за період із січня по червень 2024 року) для збереження купівельної спроможності, наявної на час прийняття Постанови № 713, станом на липень 2024 року визначена доплата повинна була би мати розмір 2869,93 грн. Під час дослідження матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень було виявлено поодинокі звернення до суду із вимогою про індексацію, у тому числі, і щомісячної доплати, однак на даний час спір не розглянуто по суті через зупинення провадження до набрання чинності судовим рішенням у іншій справі [17].

На тлі істотної суперечності в регулюванні суспільних відносин, пов'язаних із призначенням та виплатою щомісячної доплати до пенсії, визначеної Постановою № 713, необхідно відзначити, що у вітчизняній науці достатньо тривалий час існує думка щодо необхідності кодифікації пенсійного законодавства [18, с. 356, 4, с. 50]. Слід погодитись із тим, що прийняття єдиного кодифікованого акту в цій сфері сприятиме ефективності адміністративно-правового механізму забезпечення права осіб на належне пенсійне забезпечення.

Висновки і перспективи. Прийняття Кабінетом Міністрів України Постанови № 713 і установлення відповідної щомісячної доплати до пенсії повинно було стати тимчасовим заходом та першим етапом усунення диспропорції у розмірах пенсій за вислугу років, призначених колишнім військовослужбовцям у різний час. Водночас, фактичне набуття дією Постанови № 713 постійного характеру виявило значні недоліки нормативно-правового регулювання призначення і виплати передбаченої нею щомісячної доплати, найбільшими серед яких є неврахування масовості порушень прав колишніх пенсіонерів на належне пенсійне забезпечення зі сторони органів Пенсійного фонду України та відсутність механізму щорічної індексації відповідної доплати. В цілому, Постанова № 713 виявилася недосконалим заходом довгострокового забезпечення права осіб, звільнених з військової служби, на належне пенсійне забезпечення, що зумовило нагальну потребу у виправленні її недоліків фактично у непередбачений законом спосіб – судовою владою, спричинивши ряд порушень принципу правової визначеності. На нашу думку, перехідним способом усунення недоліків Постанови № 713 є включення доплати до пенсії за вислугу років, за основними ознаками ідентичної до установленної Постановою № 713, до предмету регулювання Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» із детальною регламентацією питань, що виникли у правозастосовчій практиці протягом часу дії Постанови № 713. В цілому ж, повноцінне упорядкування адміністративно-правового механізму призначення і виплати пенсій за вислугу років

(включаючи питання призначення і виплати різноманітних доплат) можливе за умови кодифікації нормативно-правового регулювання відповідних суспільних відносин. Подальші дослідження у цьому напрямку мають бути спрямовані на формування теоретико-правового забезпечення відповідного законопроекту.

Список використаних джерел:

1. Про перерахунок пенсій особам, які звільнені з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб: постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 103. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.08.2024).
2. Рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 12.12.2018 в справі № 826/3858/18 База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v3858805-18#n2> (дата звернення: 08.08.2024).
3. Деякі питання виплати пенсій окремим категоріям громадян: постанова Кабінету Міністрів України від 24.12.2019 № 1088. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1088-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.08.2024).
4. Бабич І. С. Адміністративно-правовий механізм призначення та перерахунку пенсій військовослужбовцям та працівникам поліції в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2023. 213 с.
5. Про додатковий соціальний захист окремих категорій осіб: постанова Кабінету Міністрів України від 14.07.2021 № 713. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/713-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.08.2024).
6. Військові пенсіонери прорвали огорожу біля Ради і штурмують вже другий під'їзд. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3280357-vijskovi-pensioneri-prorvali-ogorozu-bila-radi-i-sturmuut-vze-drugij-pidizd.html> (дата звернення: 08.08.2024).
7. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09.04.1992 № 2262-XII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text> (дата звернення: 08.08.2024).
8. Постанова Верховного Суду від 08.11.2022 у справі № 420/2473/22. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень» / ДП «Інформаційні судові системи». URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107217833> (дата звернення: 08.08.2024).
9. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 08.08.2024).
10. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо виплати пенсій і грошової допомоги особам, на яких поширюється чинність Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»: постанова Кабінету Міністрів України від 10.05.2022 № 578. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/578-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.08.2024).
11. Матвєєва Ю. І. Принцип правової визначеності як складова верховенства права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2019. 220 с.
12. Рішення Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 22.03.2024 у справі № 160/1578/24. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень» / ДП «Інформаційні судові системи». URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117853004> (дата звернення: 08.08.2024).
13. Постанова Третього апеляційного адміністративного суду від 13.06.2024 у справі № 160/1578/24. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень» / ДП «Інформаційні судові системи». URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119720699> (дата звернення: 08.08.2024).
14. Про індексацію пенсій та заходи щодо підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення у 2022 році: постанова Кабінету Міністрів України від 16.02.2022 № 118. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/118-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.08.2024).
15. Про індексацію пенсійних і страхових виплат та додаткових заходів щодо підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення у 2023 році: постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2023 № 168. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.08.2024).
16. Про індексацію пенсійних і страхових виплат та додаткових заходів щодо підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення у 2024 році: постанова Кабінету Міністрів України від 23.02.2024 № 185. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.08.2024).
17. Ухвала Полтавського окружного адміністративного суду від 26.02.2024 у справі № 440/17255/23. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень» / ДП «Інформаційні судові системи». URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117281540> (дата звернення: 08.08.2024).
18. Федчишина К. В. Про єдність і диференціацію пенсійного законодавства у світлі проекту Пенсійного кодексу України. Правове регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення: проблеми і перспективи розвитку : тези доп. та наук. повідомл. учасників VI міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 3–4 жовт. 2014 р.). Харків, 2014. С. 354–357.